

RECENSIONS

ments diferents es redueix a cent quatre i cent disset, respectivament. Totes les disposicions contingudes en el *Llibre dels reis* van ser redactades originalment en llatí. La segona part del còdex, on s'inclouen els privilegis en versió catalana, no és una mera traducció de la primera, ja que no segueix el mateix ordre que la versió llatina i comprèn tretze documents que aquesta no inclou. Els privilegis atorgats per Jaume I i Jaume II en la primera fase del seu regnat havien estat traduïts al català en els últims anys del segle XIII. Les disposicions d'aquests monarques recollides en el Llibre de la Cadena eivissenc que va ser elaborat a partir d'un còdex que el 1288 posseïen els cònsols de Mallorca, ja estan traduïdes al català.

Manca finalment la qüestió de la utilització del còdex. El *Llibre dels reis*, per la qualitat de la seva factura i la riquesa de la seva ornamentació, és un còdex sumptuari, el més luxós de què va disposar la universitat del Regne. Per aquest motiu només es va utilitzar per a determinades solemnitats, com els actes de jurament dels oficials de la universitat. El fet que el *Llibre dels reis* presenti en primer lloc la versió original llatina dels privilegis i les franquesses de Mallorca —a diferència dels còdexs anteriors o coetanis, que només contenen la traducció catalana o que reproduïen la versió llatina en segon lloc— és una manifestació del caràcter solemne i sumptuari de l'obra. Tanmateix, la inclusió d'una segona part catalana indica que no es va excloure la possibilitat de donar-li una orientació pràctica, per això se'n facilita la comprensió als elements rectors de la universitat. A més, en els marges del còdex apareixen algunes anotacions de diferents èpoques, que indiquen que va ser consultat i acarat amb els texts inclosos en altres fonts.

Thomas Gergen

Universitat Europea d'Economia i Empresa (EUFOM) de Luxemburg

LOS MINISTROS DE LA REAL AUDIENCIA DE ARAGÓN (1711-1808), DE JUAN FRANCISCO BALTAR RODRÍGUEZ⁴

Els estudis aragonesos del segle XVIII omplen, per fi, un important buit historiogràfic amb l'encertada publicació d'aquesta monografia relativa a l'Audiència borbònica d'Aragó. El llibre segueix l'esquema de treballs similars editats per Mariano Peset Reig, Pere Molas Ribalta i Maria dels Àngels Pérez Samper. Gràcies a aquests autors, coneixem millor la història setcentista dels tribunals homònims de València i Catalunya. Malgrat els intents introductoris efectuats per

4. Saragossa, El Justicia de Aragón, 2007, 269 p., col·l. «El Justicia de Aragón», núm. 35.

Ricard Urgell, poca cosa sabem, encara, de l'Audiència de Mallorca per al mateix període. Per tant, era inexcusable corregir un dèficit que assumí Vicente de Cuéllar fa alguns anys, però que malauradament no tingué continuïtat. Així, doncs, la principal virtut del treball del professor Baltar Rodríguez és que, en gairebé tres-centes pàgines, ens presenta un clarificador panorama sobre el personal polític de l'Audiència aragonesa, que el converteix en font de referència imprescindible per a tots els historiadors interessats en la sociologia prosopogràfica del poder.

L'autor divideix el seu llibre en tres apartats bàsics, a més de la bibliografia i un índex onomàstic. Els dos primers capítols es poden considerar complementaris, perquè analitzen els homes de l'Audiència, tant en el seu perfil professional com en el social. Necessàriament, l'autor comença fent un repàs inicial de l'estructura orgànica del tribunal i la legislació que la sustentà. El Decret de 29 de juny de 1707 articulà la nova planta fundacional de l'Audiència d'Aragó, però els decrets de 3 d'abril, 27 de juny i 11 de setembre de 1711 definiren les sales i la composició humana. El tribunal aragonès gaudí, inicialment, de la categoria de *Chancillería*, similar a les castellanques de Valladolid i Granada, però aviat fou rebaixada a la d'Audiència. Aquesta perdé el privilegi foral de tribunal judicial i polític d'última instància i quedà subordinada al Consell de Castella. Baltar Rodríguez insisteix en la pèrdua de prestigi que aquest fet significà per al tribunal. Tot i així, Felip V ordenà que a Aragó l'Audiència es configurés segons el model de la de Sevilla, tribunal que actualment estudia Inmaculada Arias de Saavedra.

Funcionalment, l'Audiència d'Aragó s'organitzà en dues sales civils amb quatre oïdors i una de criminal amb cinc alcaldes del crim. Un fiscal s'ocupava de les causes civils i criminals, però el 1742 el rei nomenà un segon fiscal que amortitzà un dels cinc alcaldes del crim. A diferència de l'Audiència de Sevilla, on el regent presidia el Reial Acord, a Aragó la institució fou encapçalada pel capità general, figura que ha estat treballada pel nostre autor en un llibre publicat recentment. Paradoxalment, la relació dual entre l'Audiència aragonesa i la màxima autoritat militar del país s'inspirà en el model ja existent en el virregnat de Navarra.

És fonamental per a l'autor identificar la naturalesa jurídica de les places de l'Audiència, on coexistien ministres numeraris, ministres supernumeraris i ministres honorífics, proposats per la Cambra de Castella al rei per mitjà de la Secretaria del Despatx de Gràcia i Justícia. En aquest sentit, la supressió de les lleis d'estrangeria, l'any 1707, posà fi al monopoli exercit pels aragonesos en aquest tribunal. Durant el segle XVIII, els súbdits de la Corona d'Aragó ocuparen parcel·les representatives restrictives dins els tribunals de justícia territorials. Pere Molas ha demostrat que la Cambra de Castella, l'any 1730, recomanà a Felip V que els lletrats castellans havien de superar numèricament els nadius per a imposar amb èxit les lleis de Castella. Per aquest motiu, a Catalunya, València i Mallorca, els nadius re-

presentaven la quarta part dels jutges, però a Aragó els oïdors i alcaldes del crim eren el 50 %. Aquest percentatge, enganyós, no contradiu, però, les directrius de la Corona respecte al regent i el fiscal de l'Audiència aragonesa, els quals havien d'ésser sempre castellans. Les dades proposades per Baltar Rodríguez són veritablement demolidores. Dels dinou regents del tribunal, només un fou aragonès: Miguel de Villaba i Aybar (1799-1807). El cas resulta semblant al de Josep Francesc d'Alòs i Rius, l'únic ministre natiu de l'Audiència catalana de la centúria. Tot i així, dos regents d'Aragó foren valencians: Josep Maria Puig de Samper (1794-1799) i Francesc Losella (1766-1768). No hi hagué regents catalans ni mallorquins. De fet, pocs magistrats catalans trobarem a l'Audiència d'Aragó. Un dels més coneguts fou Josep Bauguells d'Erisala, nomenat l'any 1835. El domini de forasters a les places clau del tribunal aragonès fou absolut. Predominaren, sobretot, els individus de les dues Castelles, però també els extremenys, asturians, murcians, andalusos, bascos i navarresos. Segons les relacions de mèrits i la documentació adjunta dels arxius de Simancas, Madrid i Saragossa, molts d'aquests lletrats eren graduats batxillers i llicenciats en dret civil i dret canònic. Els doctors eren escassos. Tanmateix, les universitats on estudiaren aragonesos i forasters eren d'ubicació diversa. Els treballs de Lahoz Finestres assenyalen que molts aragonesos havien estudiat a Osca, però també a Saragossa. Els centres docents de Cervera i València eren poc representatius. Els castellans sobretot havien obtingut la seva titulació a Salamanca, Valladolid i Alcalà. Hi havia *manteistes*, però també col·legials majors, especialment entre els castellans. L'ascens a la magistratura s'iniciava per diversos conductes. Alguns eren docents universitaris. Molts foren advocats de l'Audiència o dels reials consells. També hi havia lletrats de la carrera de vares amb un *cursus honorum* de serveis en corregiments i alcaldies majors. Tot i així, no tots tingueren les mateixes oportunitats de promoció professional.

El Memorial de Greuges de 1760 —subscrit també per Aragó— denuncià la marginació dels magistrats de la Corona d'Aragó dins els organismes polisinodials. Per a la majoria de lletrats forasters, l'Audiència d'Aragó era un lloc de pas cap a tribunals superiors. No fou pas aquest el cas dels aragonesos, perquè la majoria començaren la judicatura com a alcaldes del crim i els ascensos a oïdor significaren la culminació de la carrera. Les relacions del tribunal amb les *chancillerías* de Valladolid i Granada i les audiències de València i Mallorca foren sempre molt superiors a les de Catalunya. Pocs aragonesos documentà Baltar Rodríguez en els consells de la monarquia. Tot i que limitada, la presència d'aragonesos de l'Audiència a la cort fou proporcionalment superior a la dels altres estats forals. Alguns aragonesos foren presents, sobretot, als consells de Castella, Navarra i d'Ordres, a la Sala d'Alcaldes de Casa i Cort i a les secretaries dels despatxos. Xavier Gil Pujol identificà a Madrid al segle XVII un petit però cohesionat grup d'aragonesos. Amb moltes dificultats,

Aragó s'integrà —si no quantitativament, sí qualitativament— millor dins la monarquia borbònica que Catalunya i València. La influència de l'anomenat *partit aragonès* fou molt important en el regnat de Carles III. De fet, durant el bienni 1772-1773 el president del Consell de Castella (comte d'Aranda) i els secretaris dels despatxos de Guerra (comte de Ricla) i de Gràcia i Justícia (Manuel de Roda) foren aragonesos.

Rafael Cerro Nargáñez
Universitat de Barcelona

*LA LLUITA CONTRA LA MONEDA FALSA A LA BARCELONA
DE FELIP II (1598-1621), D'ALBERT ESTRADA-RIUS⁵*

Aquesta és la nova aportació d'Albert Estrada-Rius, historiador del dret especialitzat en l'estudi de les institucions públiques de la Corona d'Aragó, en particular de Catalunya.

L'autor tracta aquí aquest fenomen tan habitual al llarg de la història que és la falsificació de la moneda, una activitat criminal constant a la Península des que els grecs introduïren l'ús del numerari a Empúries. Però, en aquest cas, l'obra se centra en Catalunya i en un període determinat: el regnat de Felip II d'Aragó, III de Castella. Un moment històric afectat per greus problemes d'ordre públic (bandolerisme, bruixeria) i també complex des de les perspectives econòmica i monetària.

En aquest context, com assenyala l'autor, la falsificació de la moneda es converteix en una plaga, enmig d'unes circumstàncies que l'afavoreixen. I esdevé una activitat delictiva que provoca la necessària reacció del poder públic per a perseguir-la i castigar-la. Precisament l'encunyament de la moneda era una de les principals regalies de la Corona, i a Catalunya afectava especialment la ciutat de Barcelona, que controlava l'emissió monetària de curs legal.

El treball d'Estrada-Rius es desenvolupa al llarg de deu complets capítols. Primer s'ocupa de la problemàtica de la falsificació de la moneda a Catalunya en el context de la nova monarquia hispànica, tot destacant la peculiaritat d'un sistema en el qual la Corona havia atorgat a diverses universitats municipals el privilegi de batre moneda, mentre que Barcelona tenia prerrogatives excepcionals de control de les emissions de plata i billó que es fabricaven a la Seca Reial de Barcelona.

5. Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 2011, 236 p. El mateix autor coordinà la Jornada d'Estudi «La falsificació de moneda a la Catalunya del segle XIX», que tingué lloc al Museu Nacional d'Art de Catalunya (Barcelona) el 14 de desembre de 2011 i la crònica de la qual es publica més endavant en aquest mateix volum.